

Sissel Seim og Tor Slettebø (red.)

Brukermedvirkning i barnevernet

UNIVERSITETSFORLAGET

© Universitetsforlaget 2007

ISBN 978-82-15-00807-3

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med rettighetshaverne er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning og kan straffes med bøter eller fengsel.

Henvendelser om denne utgivelsen kan rettes til:

Universitetsforlaget AS
Postboks 508 Sentrum
0105 Oslo

www.universitetsforlaget.no

Omslag: NORMANN/SANDVIK DESIGN

Ill.: Eldbjørg Ribe

Sats: Rusaanes Bokproduksjon AS

Trykk og innbinding: AIT Trykk Otta AS

Boken er satt med: Adobe Garamond 11/13

Papir: Ensolux Cream 80 g

Innhold

Forord	13
Kapittel 1	
Introduksjon	15
Om Brukermedvirkningsprosjektet	16
Forskningsdesign	16
Opplegg for boken	18
Kapittel 2	
Brukermedvirkning i barnevernet	21
<i>Tor Slettebø og Sissel Seim</i>	
Bakgrunn for brukermedvirkning	21
Demokratisering, sosiale bevegelser og medborgerskap	22
Barn som subjekter og aktører	24
Tradisjoner i profesjonelt sosialt arbeid	25
Modernisering av offentlige tjenester	27
Krav om brukermedvirkning fra flere kanter	28
Brukermedvirkning = deltakelse og innflytelse	28
Hva skal brukerne ha innflytelse på?	29
Hva omfatter begrepet medvirkning?	30
Brukermedvirkning og makt	30
Hvem er brukere i barnevernet?	32
Bruker, aktør, klient, kunde eller medborger?	33
Individuell og kollektiv medvirkning	35
Tvetydige signaler	36
Innvendinger mot brukermedvirkning	38
Trussel mot faglig autonomi og skjønnsutøvelse?	38
Er brukermedvirkning skinndemokrati?	40
Svekket myndighetsutøvelse?	41
Brukermedvirkning som partnerskap	43
Rom for medvirkning	44

Kapittel 3**Barns og foreldres brukermedvirkning i et juridisk perspektiv 46***Mons Oppedal*

Innledning.	46
Menneskerettighetenes betydning for gjeldende rett	48
Foreldres krav på medvirkning.	50
Regulering av prinsippet om medvirkning.	50
Nærmere om foreldrenes materielle medvirkning.	55
Nærmere om foreldrenes prosessuelle medvirkning	56
Barns krav på å få medvirke i saksbehandlingen.	60
Regulering av prinsippet om medvirkning.	60
Ytterligere prosessuelle rettigheter i saksbehandlingen	63
Avslutning.	66

Kapittel 4**Brukermedvirkning – et fremmedord for barn og ungdom****i barnevernet 68***Sissel Seim*

Undersøkelse av ungdoms medvirkning.	69
Nyanserte synspunkter på barnevernet.	71
Hva var ungdommene fornøyde med?	71
De viktigste ankepunktene	72
Forståelse av medvirkning	72
Informasjon som grunnlag for medvirkning?	73
Medvirkning før forsøket.	74
Lite mulighet til å bestemme	75
Annen forskning	77
En fjern saksbehandler: å jobbe «rundt» barna	78
Å bli sett og hørt	79
Medbestemmelse	80
Ungdommene ønsket hjelp fra barnevernet	81
Blir barna beskyttet ved å holdes utenfor?	82
Saksbehandleren er en nøkkelperson	84
Dialog med barna	84
Barnevernet må kunne bestemme	85
Maktesløse barn og ungdommer, må det være slik?	86

Kapittel 5**Foreldres opplevelse av medvirkning i barnevernet 89***Tor Slettebø*

Foreldrene hadde vanskelige levekår	89
Annen forskning om foreldres medvirkning	90
Foreldrene mangler kunnskaper om barnevernet	92
Brukermedvirkning – et faguttrykk som sier lite	95
Foreldre med hjelpetiltak	97
Medvirkning i tvangssakene	99
Medvirkning som en øvelse i skinnendemokrati	103
Medvirkning som skjult tvang	105
Tildeling av saksbehandler – et sjansespill?	106
Var foreldrene bare opptatt av egne interesser?	108
Oppsummerende drøfting	110

Kapittel 6**Kollektiv medvirkning i barnevernet 112***Sissel Seim og Tor Slettebø*

Organisering av kollektiv brukermedvirkning	113
Egenorganisering	113
Igangsatt brukerdeltakelse	114
Innsats fra frivillige organisasjoner	115
Brukerundersøkelser	115
Kanaler for påvirkning	116
Bruker eller borger?	117
Mulighet for innflytelse?	120

Kapittel 7**Forsøk med kollektiv medvirkning 122***Sissel Seim og Tor Slettebø*

Kollektiv medvirkning var ukjent	122
Dialogkonferanser mellom politikere, foreldre og ansatte	123
Deltakernes evaluering	124
Åpne høringsmøter med foreldre	126
Høringsmøte i Drammen	127
Høringsmøte i Oslo	129
Ga høringsmøtene økt innflytelse for foreldrene?	130
Brukerråd for foreldre	131
Kontakt med media som kanal for påvirkning	133

Informasjon om barnevernets muligheter	133
Brukergruppa i Drammen	134
Har kontakt med media gitt foreldrene økt medvirkning?	135
Samarbeidsgrupper som kollektiv medvirkning	135
Har deltakelsen i samarbeidsutvalg gitt foreldrene økt innflytelse?	136
Modell for dialogbasert medvirkning	136
Fire prinsipper	137
Fire faser	138
Eksempel på dialogbasert evaluering med ungdom	139
Fase I. Gruppesamtale med ungdom, ansatte og forsker	139
Temaer i fase I	140
Fase II. Gruppesamtale med de ansatte	141
Fase III. Dialogmøtet	142
Førte dialogbasert brukermedvirkning til resultater?	143
Avslutning: økt kollektiv medvirkning?	144
Hva fremmet kollektiv medvirkning?	145
Hindre for kollektiv medvirkning	146

Kapittel 8

Brukermedvirkning gjennom samhandling 148

Tor Slettebø

Oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelsen	149
Etablering og organisering av Brukergruppa	150
Noen av foreldrene har falt fra	151
Temaer på møtene	151
Hvilken betydning har Brukergruppa hatt for foreldrene?	152
Hva ønsket foreldrene å oppnå?	152
Å møte andre i samme situasjon	153
Har Brukergruppa gitt økt medvirkning?	154
Muligheter for gjensidig læring	155
Har deltakelse gitt muligheter for innflytelse?	157
Brukergruppa – empowerment i praksis?	159
Brukergruppa har mange saker de vil jobbe videre med	162
Konklusjon	162

Kapittel 9**Egenorganisering blant barnevernsungdom – Landsforeningen for barnevernsbarn 164***Reidun Follesø*

Innledning.	164
Et tilbakeblikk.	165
Utfordringer i egenorganisering.	168
Utfordringer fra innsiden – organisering og drift	169
Utfordringer i samarbeid	172
Muligheter og nytenkning.	173
... og hva er «gode medvirkningsprosesser»?	178
Ungdommer trenger ikke å være organisert for å medvirke	180
Medvirkning kan gi læring.	181
Medvirkning må synliggjøres i praktisk handling.	181
Medvirkning utfordrer gamle roller	181
Må medvirkning bety enighet?.	182

Kapittel 10**Oppstartsmodellen – et møte mellom melder, familie, nettverk og barnevern 183***Anne Lene Tjeldflåt og Tom Døsvik*

Innledning.	183
Nettverksteoretisk grunnlag.	184
Et åpnere barnevern – medvirkning.	185
Tverrfaglig samarbeid	186
Begrepet brukermedvirkning	186
Medvirkning og taushetsplikt	187
Å komme riktig ut i starten	187
Oppstartsmodellen	188
Det kommer en melding	188
Mal for oppstartsmøtet	189
Utdyping.	189
Et eksempel: oppstartsmøte om Andreas 9 år.	190
Melding.	190
Oppstartsmøte.	191
Punkt 1. Orientering.	191
Punkt 2. Gjennomgang av melding.	191
Punkt 3. Intervju av skolen som hadde meldt saken	191
Punkt 4. Intervju av familien.	192

Punkt 5. Intervju av øvrige deltakere	193
Punkt 6. Åpent barnevernsmøte	193
Barnets stemme	193
Ida 13 år	194
Punkt 1. Avklaring	195
Punkt 2 og 3. Gjennomgang av melding og intervju med melder	195
Punkt 3 og 4. Intervju med familien og andre deltakere	195
Punkt 5. Åpent møte.	195
Hva når temaet ikke passer for et stort antall møtedeltakere?	196
Erfaringer med oppstartsmodellen	196
Tilbakemeldinger fra familier og samarbeidspartnere	198
Krav til barnevernstjenesten og sosialarbeideren	198
Forankring i organisasjonen	198
Behov for ressurser	199
Å begynne i det små	200
Konkluderende oppsummering	201

Kapittel 11

Hvordan få til brukermedvirkning i barnevernet? 202

Sissel Seim, Tor Slettebø og Harald Kohrt

Hadde brukerne medvirkning før forsøket startet?	202
Forsøk med brukermedvirkning	203
Kort oppsummering av forsøkene	203
Mer medvirkning for ungdom og foreldre?	204
Hva fremmet og hemmet medvirkning?	205
Å kaste seg ut i det – nye rammer gir nye erfaringer!	206
Ytre kontekst	207
Trekk ved brukernes forhold til barnevernet	208
De ansatte: profesjonell ideologi og kunnskap	209
Organisatoriske og administrative forhold	211
Prosjektorganisering og aksjonsforskning	212
Vilkår for økt medvirkning	213
Noen hindre	213
Noen dilemmaer ved kollektiv brukermedvirkning	214
Hva skapte gode betingelser for økt medvirkning?	215
Hva skal til for å få til økt medvirkning?	215

Litteratur	219
Avisartikler/program	235
Offentlige dokumenter	236
Regelverk	237
Dommer i Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD).....	237
Dommer i Norges Høyesterett.....	238
 Forfatterinformasjon	 239
 Register	 241